

TUDOMÁNY, IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Flóra 50 költeménye. Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája. 1858. lapjainak száma 100.

Andersen meséi. Fordította Szendrői Julia. Pest, 1858. Kiadja Lampel Robert. lapjainak száma 100.

V.

Csodálatos, hogy írónk szaporodtával, a gyermekek, ifjúság, kivált a fiatal lányok számára irt olvasmányaink nem szaporodnak. Íróink egészen elhanyagolják e tért, nem akarnak holmi unalmas goarvante vagy pedans anyá hírébe jöni; félnek, hogy elvesztik azon rejtélyes nimbuszt, mely őket annyira érdekessé, költőkké teszi s melyért oly könnyen kiállhatnak a prózai lelkek elezeit s az epés kritikusok gorombaságait. A versen kívül csak beszélt és regényt szeretnek írni; festeni akarják az életet és szenvedélyt s leírják mindazt, mi nem épen a legjobb regényekből emlékekbe maradt. Ennyi tulajdonkép az ő egész műveltségök és költői venájok. Egyik írónk, ki jeles színész, nagy hasznát veszi szerepeinek, innen is onnan is kivág egy-egy jelenetet vagy phrasiat s alkalmasint mélyen sajnálkozik, hogy nem a hálás külföldi, hanem a hálátlan magyar közönségnek ír; egy másik a hidegvette idealismus zöldeskek színével fest be mindent, mint a hogy a pesti boltezmereken szokás festeni az angyalokat; a harmadik ugy cseveg, okoskodik; hogy az ember feje megfájul s mégis oda írja: folytatása következik; a negyedik nem épen épületes dolgokat festget, de azért művei nem veszélyesek, mert nem bír hitetni, elragadni; az ötödiknek megvan az ő jóakaraja, csak az a kár, hogy azt hiszi: beszélt írni annyit, mint elbeszélni

valamely érdekes vagy érdektelen történetet s így tovább. Valóban beszélyírónk csekély tehetséggel bírnak, de ha nagyobb tehetségűek volnának is, nem oly uton indultak, hogy többet valami derekasabbat lehetne várni. Nem belső ösztön, kényszerű nyugtalanság fogat velök tollat, hanem szeszély, unalom, vagy büszség, nem azért írnak, mert szívőkön fekszik valami mondanivaló, hanem mert díráttá vált írónksödni, nem élményeikből, tapasztalataikból, jól ismert, értett, átgondolt viszonyokból meritenek, hanem holmi reminacienciaikból s így hiányzik bennök a kellő tisztelet a költészet iránt, mely nélkül alig lehetni valamire. E mellett ugyanazon elveknek hódolnak, melyeket nem annyira elméletileg, mint gyakorlatban ugynevezett fiatal irodalmunk szokott hirdetni; ők is azt hiszik, hogy a költészet az értelem és ész uralma alól kiszabadult phantasia és érzés játéka s a költőt nem emelkedettsége s a szép cultusa emeli a tömeg fölé, hanem hóbortja és affectatiója. E tekintetben nem oly vakmerészek ugyan, mint fiatal irodalmunk némely férfiai, de azon genialitásban, hogy csekély irodalmi műveltséggel bírnak, jóval túl tesznek rajtok. A nő gondos növeltetés mellett is aránylag csekélyebb irodalmi műveltségbe részesülhet, mint a férfi. Külföldön e hiányt némiképp pótolja azon élénk egymásrabatás, mely a társaságot és irodalmat összehűzi. A franczia salonok mindig nevezetesen befolyással voltak az irodalomra. Az írók olyasmint hoztak el onnan, mi hasznukra vált s olyasmint hagytak ott, mi emelte a társaságot s nagyon jótékonyan folyt be a nők műveltségére, kik rendszeren sokkal többet tanulnak társalgásból, mint könyvekből. Nálunk ez teljesen hiányzik. Salonaink, melyek alatt nem csak az aristocratia terméit értjük, csekély összehűtetésben vannak az irodalommal. Ha az irodalom vagy tudomány komolyabban jó szóba, a nők és férfiak

*) Lásd P. Napló idej 61, 62, 65, és 70-ik számát.

külön-külön csoportoztatot alakítani, mert unják vagy nem értik egymást. Nőink neveltetésében az irodalmi tanulmány, mely nélkül mivelte nő el nem lehet, mert irodalmi műveltséggel bírói és írónőnek lenni nem egy dolog, nem játszik jelentékeny szerepet. E tekintetben az aristoerátia és a középosztályi női közt a legtöbb esetben csak annyi a különbség, hogy amazok több idegen nyelvet beszélnek és kevesebbet tudnak magyarul. Tudni vagy jobban mondva beszélni néhány idegen nyelvet, nőinknél az irodalmi műveltség eszmé- nye. Nőnevelő-intézeteinkben is ezen fáradoznak leg- inkább s bennök a növendék lyánka annyi irodalmi műveltséget sem szerezhet meg, mennyi csak a magyar irodalomból is könnyen megszerezhető. Az irodalmi tanulmányok e mellőzése, az izlés e fejletlensége okozza aztán azt, hogy nőink mind a hazai mind az idegen irodalomnak gyöngébb termékeit kedvelik leg- inkább. Szépirodalmi lapjaink, melyeknek éppen nőink irodalmi műveltségét kellene fejleszteniök, nem hogy betöltenék hivatásukat, de megközelíteni sem akarják. A nem éppen válogatott beszédek és versek mellett semmit sem nyújtanak, mi kellemes modorban és vi- szonyainkhoz alkalmazva terjesztené az irodalmi mű- veltséget. Az eszme, az ismeret nekik tudós czopf vagy szárazság. Bizonyára divatlaptól senki sem kíván sem szorosan volt tudományos fejtegetést, sem részletes kritikát, de igenis annyi ismeretet és izlést, mennyi szükséges arra, hogy közönségének nagyjában kellő irányt és tájékozást adhasson mind- abban, mi körébe vág. Ez unalmas a nőknek, mondhatják divatlapjaink, csak fáradságos a szer- kesztőknek, mondjuk mi. Divatlapjaink elhitették magokkal, hogy csak az üres fecsegés, a curiosum, a saphiriaszkodás az, mi a nőket mulattathatja. Va- lóban senki sem nézi le a nőket náloknál jobban. Híjába törnek lándzsát az írónőség mellett, híjába magasztalják a nőnemet azért, mert férfi akar lenni

s állítják még a mezei munkára is a férfival egyenlő képességűnek, híjába serditik el czikkeinket a fogják reánk, hogy mi a nőket műveletleneknek óhajtnak, ők azok, kik csak kávéénikéjük tudják képzelné. Mindaz, mit az irodalomról és művésztéről összebe- szélnek, a legmindennapibb fársalgásnak sem elé- műrtő vagy kellemes. Rendesen közhelyeket ismé- telnek, melyek egykép illenek mindenre vagy oly fo- galomzavart árulnak el, mely a dolgok abecéjére sincs tisztában. Ezt tartják aztán könnyed szelleműs- ságnak, melylyel egyedül bethatni a nőkre, eredet- magyar felfogásnak, melyet nem vesztegetett meg semminemű idegen aesthetikai olvasmány. Ez több pontban teljesen igazok van. Nem olvassák a világ hírd műphilosophokat, irodalomtörténetirókat; csak nevökről ismerik vagy egypár magyar kritikus idéze- téből, s csak azért emlegetik néha, hogy plagiumma- gyanúsítsák a „Pesti Naplót“ és „Budapesti szemlé- t.“ Nézzétek a nyegléket — mondják mindegyre — ki megrabolják a mások műveit s idegen tollakkal pá- váskodnak, azonban soha sincs kedvök állításaitak bebizonyítani, nem is tudnak, még akkor sem, ha igazok volna, mert nem ismerik azon munkákat, me- lyekre hivatkoznak. Nekik a tudományban az erede- tiség annyi, mint nem ismerni az illető tudományt s ujra kigondolni mindazt, mit mások már rég és jól kigondoltak. Fogalmok sincs azon solidaritással, mely a keresztény polgárosodás államait és irodalmait összefűzi, s melynek ismerete nélkül specífus nem- zeti szempontokra emelkedni teljes lehetlen. A kri- tikától mindennap új törvényt követelnek, mintha az aesthetika törvényei mindennap változnának s nem volnának oly örök igazságok is, melyeket a legnagyobb lángész sem törölhet el, mintha a kritikusnak más tiszte- volna, mint ez igazságokat, törvényeket fejtegetni, al- kalmazni s ha valamely műből újat vonhat le, megvizs- gálni s vagy elvetni vagy küzdeni érte. Nekik minden

külföldi szempont, mely rájuk nézve nem kedvező; ők csinálnak oly magyar aesthetikát, mely szerint annyi nálunk a jeles és remekmű, mint eső után a gomba. Nekik minden tulszigor, igazságtalanság epe, mely nem bámul föltétlenül s a jeles írókban is nagy árnyoldásokat mer fölfedezni; ők hisznek az abstract tökélybe s nem tudják, hogy a legnagyobb író is nem a tökélyek összege teszi nagygyá, hanem a fogyatkozások kevesebbsége. Azonban tudnak ők nagyon szigorúak is lenni, ha bántva érzik magokat s megbaragasztnak. Ekkor aztán Shakspearéről is amolyan kímélő ironiával beszélnek, s némely, egykor dicsőített hazai tehetségek irányában mind inkább lohad határtalan lelkesülésök, melyre azelőtt sem volt semmi szükség. Leginkább az akademiát szeretik megtámadni, melyet holmi költőkelető és dicsőítő intézetnek ohajtanának s az ugynevezett tudósokat, kiket csak tehetség nélküli embereknek képzelnék. Előttök csak a vers, beszély, dráma- és regénykötő az író; a tudományos munkát compilationnak tartják, a kritikát és essayírást plagiumnak, a fordítást és átdolgozást lelkiszegénységnek, a szerkesztést pusztá gépies foglalkozásnak. Ez utóbbit illetőleg tapasztalásból beszélnek. Dívattalpjaink szerkesztése csakugyan ritkán több gépies foglalkozásnál. A szerkesztők keveset gondolnak azzal, hogy eszmékben, elvekben, érzületben bizonyos következetességet, rendszert, színezetet üntsenek el lapjaikon. Nem igen van véleményök, összehalmaznak mindennemű véleményt s tulajdonképi hatásuk nem annyira a közvélemény fejlesztése, mint megzavarása. Egypár jó cikk, helyes nézet, amugy elvéte, még magokban nem adnak irányt. Ezt csak öntudatos folytonosság és gondos következetesség eszközölhetik, mit szépirodalmi lapjaink ismerethiány vagy banyagság miatt egészen nélkülöznek.

Ime a szellem, honnan nőink része meríti irodalmi miveltségét, ime az iskola, hol írónőink az iro-

dalmi pályára készülnek. Ily körülmények között nem igen várhatni tőlök, hogy a gyermekeknek és ifjúságnak valami értékest nyujthassanak. E szakma ha nem is kíván annyi élettapasztalatot és költői erőt, mint a regény és beszély, de bizonyára sokkal több irodalmi miveltséget, mint a mennyivel írónőink bírnak. Azouban mi akadályozza őket, hogy a külföld e nemű jobb termékeit lefordítsák vagy viszonyainkhoz alkalmazva átdolgozzák? Így használhatnának valamit, hiányt segítenének pótolni, s idővel igen tisztessé állást víthatnának ki. A szülők a legjobb akarattal sem elégíthetik ki gyermekeik szükségét a magyar irodalomból s a gyermekszobákat francia és német könyvek özönlik el. Egy ily jól lefordított vagy átdolgozott munka fölérne írónőink összes munkásságát, mely csak rossz beszélyeink és regényeink számát szaporítja. Ezért igen méltánylandó József és Julia munkássága, ki részint e téren mozog, részint divattudósításokat ír s apró cikkeket dolgoztat át. A Nővilág tárczájában az ő cikkei érnek legtöbbet. Jól érti a dolgot, a melyről ír, s modora oly választékos és kellemes, hogy a többi divattlap példányul vehetné. Az ő munkássága valóságos hiányt pótol. Dívattalpjaink rendszeren kevés súlyt helyeznek arra, mi a nőknek kiválón érdekes és hasznos, ezért a Bazar, Iris című idegen lapok, melyek e szükségét kielégítik, hova tovább nagyobb elterjedésnek kezdenek ürtülni. József és Julia példáját követve, mily jól munkálkodhatnának írónőink e téren is, ha nem volnának eltelve a Sand dicsőségével s ismernék tehetségüket.

Hasonló méltánylatot érdemel Szendrey Julia is, ki Andersen meséit ültet át irodalmunkba. Alig tehetett volna jobb választást. E dán író, ki épen oly kedvelt Németországban, mint saját nemzeténél, kitűnő állást foglal el az újabb irodalomban. Tulajdonképen nem gyermekek és növendék ifjak számára ír, azaz

tisztán költői s nem egyszerűind paedagogiai szempontok után indul, nem szorítkozik bizonyos kora, de meséi nagyrésze a legkellemesebb ifjúsági és gyermekelvasmány s a fordítónő füzetkéjében ilyesmit akart nyújtani. Andersen mindenki költője, ki kedélyben megtudott őrzeni annyi naivságot, hogy érdekel viseltessek az élet és természet apróságai iránt, sőt, ha az érzékünk elveszett, visszanyerjük s újra érdekel bennünket minden semmiség, beszélünk füvel fával, álmodunk titndérekkel, mint gyermekkorunkban. S e phantastikus világban mégis annyi a valódi-
ság és élet. A költő érdekessé tud tenni mindent, le az eltörött tűig, a szennyes gázlámpáig, mert éles szeme és souverain humora mindenben oly jellemző tulajdonokat fedez föl, melyek eddig elkerülték figyelmünket; mert szabad mozgást, egyéni életet lel a lelketlen dolgokba, mi benyomul képzelődésünkbe, foglalkodtatja, elbájolja. Ez az, mi őt más meseíróktól különösen megkülönbözteti. Az ugynevezett erkölcsi mesék írói, a lelketlen dolgokat, ha jellemzőn beszélgetti is, leginkább csak jelvtől vagy allegoriaképp használják; Andersen beemul beléleltökbe, megírja történetüket s életük egész költészetét. Ő az asztalok, székek, füvek, fák, gyermekjátékok s házi eszközök regényírója. Megismerteti örömeiket, szenvedéseiket, viszontagságaikat, melyeket mindennap tapasztalhatnak, ha az ő szemével és humorával néznénk körül. Nem fog rájuk semmit, csak kedélye titkrán mutatja föl őket, nem ad szájokba semmit, hanem csak beszélgetti őket. Valóban, ha az asztal, szék, hegedű, kandur, téliződ, laptá, ezinkatona beszélni tudnának, nem beszélhetnének másképp. S mily finom komikum és humor, mennyi életbőleseségi ötlet, játszi tréfa, szépséyes és értelmes ábránd képezik alapszemléit e történetkéeknek. Vonzódunk, mosolygunk s mintegy könnyű, kellemes álom után megenyhülve érezzük magunkat. Csak ha mesét mesére, kötetet kötetre

olvasunk, érezünk bizonyos lankadást sőt unalmat, melynek oka nem annyira a költőben, mint genrejében keresendő. A költő találékonysága kimerül, de e kis világgal hamar betelik lelkét, melyet csak a nagy világ, a valódi élet és minden más költészeté bilincselhet le feloldhatlanul. Andersen több joggal mondhatni el, mint bárkiről, azon régi megjegyzést: nagy író a maga nemében, de nagy kicsiny és szűk.

A fordítónő, kivéve egypár apróbb darabot, helyes választással állítja ki füzetkéjét. A fordítás is igen sikerült. A hangulat majd mindenütt szerencsésen van eltalálva s a magyaros színezet, mely az egészen előmlik, ment minden affectatiótól és erőltetéstől. Ohajjunk, hogy Karácsonra újra egy füzetkével lépjen meg a kis és nagy gyermekeket. Kettős hiányt pótolni: egy nevezetes költőt ültet át irodalmunkba s gazdagítja gyermekelvasmányainkat, melyekben oly szegények vagyunk. Mindkettő oly szolgálat, mely kétszer fölért vers- és novellairónk dicsőségét. S nem árt, ha a fordítónő e nemben megkísért egy kis eredeti munkásságot is. Legalább egy kis credulitási sésékéje. (A kis köpeny története. Vas. Újság) melyben Andersen oly szerencsésen utánozza, szép reményeket enged táplálnunk tehetsége fölől.

GYULAI PÁL.

Magyar könyvészet.

159—162. **Török világ Magyarországon.** Történeti regény. Írta Jókai Mór. Harmadik kiadja. Pest, 1858. Kiadja és nyomtatja Heckenast Quastér. Kis 8-részes, 6, 7, 8, 9-dik kötet. 128. 113. 95. és 95. lap, egy kötetkénék ára 20. pengő kr.

163. **Egy alispán.** Magyar korrajz. Írta Vas Gereben II. kötet. Pest, 1858. Ráth Mór bizománya. Nyomtatott Beimel és Kozmánál. 8-adrét. 172. lap.